

Балинська М. В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
**Взаємозв'язок між емоційними бар'єрами та стратегіями
психологічного захисту в процесі міжособистісного спілкування в
підлітковому віці**

Вивчення проблеми емоційних бар'єрів в процесі міжособистісного спілкування у підлітковому віці є важливим, бо підлітковий вік – це вагомий період у житті людини. Від того, як у цей період буде розвиватись дитина, залежить її майбутня особистість. Головний зміст підліткового віку складає

його перехід від дитинства до дорослої. Всі сторони розвитку піддаються якійсь перебудові, виникають і формуються психологічні новоутворення, закладаються основи свідомої поведінки, формуються соціальні установки. Ці особливості підліткового віку розглядаються в роботах таких вітчизняних психологів, як: Л.І. Божович, В.В. Давидов, Т.В. Драгунова, А.Н. Маркова Д.І., Фельдштейн, Д.Б. Ельконін та ін. [3,14,1].

Ці дослідники так чи інакше сходяться у визнанні того великого значення, яке має для підлітків спілкування з однолітками, оскільки воно знаходиться в центрі життя підлітка, багато в чому визначає всі інші сторони його поведінки і діяльності. В процесі спілкування у підлітків можуть виникнути різні труднощі.

Проблема труднощів (або "бар'єрів" спілкування) як об'єкт спеціального дослідження вивчається вітчизняними і зарубіжними психологами з середини 20 століття. Ця тема передусім пов'язана з такими іменами, як Е.Берн, З.Фрейд, Л.П. Буєва, А.С. Золотнякова, Б.Д. Паригін, М.С. Каган, О.О. Бодальов [1,10]. Виникнення комунікативних бар'єрів спілкування істотно заважає як спілкуванню окремих індивідів, так і цілих соціальних шарів. А оскільки людина - істота соціальна - спілкування їй просто необхідне. Саме тому ця проблема актуальна в наші дні.

Спілкування - взаємодія двох (чи більше) людей, що направлена на узгодження і об'єднання їх зусиль з метою налагодження стосунків і досягнення спільного результату. Воно виникає й існує між учасниками, з яких кожен рівно являється носієм активності й може очікувати її від своїх партнерів. У підлітковому віці велике значення має спілкування з однолітками, воно є провідною діяльністю і багато в чому визначає поведінку і діяльність. В процесі спілкування у підлітків можуть виникнути різні труднощі, або «бар'єри» спілкування.

За Зимньою І. А., стан труднощів у спілкуванні - це стан, що суб'єктивно переживається людиною, "збої" в реалізації прогнозованого (планованого) спілкування у наслідок неприйняття партнера спілкування, його дії, нерозуміння тексту (повідомлення), нерозуміння партнера, зміни комунікативної ситуації, власного психологічного стану. В залежності від комунікативних труднощів особистості, бар'єрів в процесі спілкування, можуть бути вироблені певні стратегії психологічного захисту.

Психологічний захист розглядається як система адаптивних реакцій особистості, спрямована на захисну зміну значимості дезадаптивних компонентів відносин (когнітивних, емоційних, поведінкових) з метою ослаблення їх психологічно, та зменшення травмуючого впливу, на особистість.

Що ж стосується емпіричної частини, то в ході її проведення нами були досягнуті наступні результати:

Серед опитаних підлітків була відмічена наявність певних емоційних труднощів у процесі спілкування, які можуть заважати будувати спілкування, відносини з партнером. Найбільшими емоційними труднощами у спілкуванні для підлітків, які були опитані, складають саме «неадекватний прояв емоцій». Дана ситуація пов'язана з віковими особливостями опитуваних. Для підліткового віку характерна якісна перебудова всіх сторін розвитку особистості, тому підліткам притаманна висока мінливість емоцій при постійному високому на насиченому емоційному фоні, що пояснює можливий неадекватний прояв емоцій.

Кожна із стратегій психологічного захисту в спілкуванні використовується підлітками колективу приблизно в рівній ступені. При цьому стратегія «агресії» використовується трохи у меншій мірі ніж «миролюбство» та «уникання». Використання психологічних механізмів захисту в процесі спілкування пов'язано із винятковою важливістю спілкування для підлітків, адже воно є провідною діяльністю цього вікового періоду. А так як для підлітка дуже важливе те, яким його сприймають оточуючі доцільним стає використання стратегій психологічного захисту в процесі спілкування, при чому вони можуть бути різноманітними у різних ситуаціях, адже психологічний захист – це система адаптивних реакцій особистості, спрямована на зміну значимості дезадаптивних компонентів відносин з метою ослаблення їх психологічного, та зменшення травму чого впливу на особистість, збереження власної гідності.

Більшість серед опитаних підлітків мають досить високу комунікативну компетентність, досить легко спілкуються, входять в контакт, вміло підтримують. Всі опитані досить високо оцінюють свої комунікативні навички, відмічають у себе присутність саме тих якостей, які допомагають спілкуванню.

У пошуку взаємозв'язку між домінантною стратегією захисту в процесі спілкування та емоційними бар'єрами спілкування знайдено кореляцію. Кореляційними ланками стали стратегія «Миροлюбство» - емоційний бар'єр «Домінування негативних емоцій» - та стратегія «Уникання».

При чому стратегія «Миροлюбство» та бар'єр «Домінування негативних емоцій» мають прямий кореляційний зв'язок, що має за основу те, що чим більше людина використовує миролубство як захисну стратегію спілкування, тим більше в ній накопичуються та домінують негативні емоції, які в свою чергу виступають в ролі труднощів спілкування, а стратегія

«Уникання» та бар'єр «Домінування негативних емоцій» - зворотній зв'язок кореляції, який має за основу те, що чим більше людина використовує уникання як домінуючу стратегію психологічного захисту в процесі спілкування, ти менше в неї домінують негативні емоції як своєрідний емоційний бар'єр в процесі спілкування.

Література:

1. Бодальв О.О., Личность и общение: Избранные труды. - М.: Педагогика, 1983 - 272 с.
2. Бойко В. В. - Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. - М.: Информационно-издательский дом «Филинъ», 1996. - 472 с.
3. Ельконин Д. Б., Драгунова Т. В., Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков, - М.: Просвещение, 1967.
4. Коваленко А.Б., Корнєв М.Н., Соціальна психологія: Підручник. - К., 2006. - 400 с.
5. Лабунська В. А. - емоційні та пізнавальні характеристики спілкування. - Ростов-на-Дону: Видавництво Ростовського університету, 1990.
6. Леонтьєв О. М., Деятельность. Сознание. Личность. [електронний ресурс] - www.koob.ru, 304 с.
7. Леонтьєв О.О. - Психологія спілкування - 2-е вид. випр. та доп. - М.: Смысл, 1997.
8. Ломов Б. Ф., Познание и общение. научное издание. - М.: Наука, 1988.
9. Ломов Б. Ф. Проблемы общения в психологии., [електронний ресурс] - www.koob.ru.
10. Паригін Б. Д. - Анатомія общения: Учебное пособие. - СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999. - 301 с.
11. Райгородський Д. Я. (редактор-укладач) - Практична психодіагностика. Методики й тести. Учбовий посібник. - Самара: Видавничий Дім «БАХРАХ - Н», 2001. - 672 с.
12. Цимбалюк І. М. - Психологія спілкування: Навчальний посібник. ВД «Профспілок», 2004. - 304 с.
13. Цуканова Є. В. - Психологическe трудности межличностного общения. - К.: «Высшая школа», 1985.
14. Фельдштейн Д. Й., психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды. - М.: Московський психолого-соціальний інститут: Флінта, 1999. - 672 с.